

Być królem czy ojcem? Propozycja analizy narracyjnej i strukturalno- -semiotycznej 2 Sm 18,1–19,9

Artykuł zawiera analizę narracyjną 2 Sm 18,1–19,9, wzbogaconą o studium schematu narracyjnego i struktur głębokich tekstu literackiego oparte na modelach A.J. Greimsa¹. Jednakże, najważniejszym celem analizy jest ukazanie tekstu biblijnego jako ciągle żywego słowa Bożego, które przemawia, porusza i wywołuje reakcję odbiorcy. Wpierw zostanie omówiona literacka specyfika opowiadania o śmierci Absaloma (2 Sm 18,1–19,9), po której nastąpi analiza sekwencji zdarzeń (intryga/fabula opowiadania, program narracyjny), a następ-

¹ Zob. podstawy teoretyczne: W. EGGER, P. WICK, *Methodenlehre zum Neuen Testament. Biblische Texte selbständig auslegen*, Freiburg – Basel – Wien 2011⁶, s. 174–191; W. RAKOCY, *Metoda narracyjna w interpretacji tekstu biblijnego*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 48 (1995), s. 161–168; S. Szymik, *Współczesne modele egzegezy biblijnej*, Lublin 2013, s. 59–79; dalsze opracowania metody narracyjnej: M.A. POWELL, *What is Narrative Criticism?*, Minneapolis 1990; Y. AMIT, *Reading Biblical Narratives. Literary Criticism and the Hebrew Bible*, Minneapolis 2001; nadto M. BAL, *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*, Toronto 2009³ (tłum. polskie: *Narratologia. Wprowadzenie do teorii narracji*, red. przekładu E. KRASKOWSKA, E. MAJEWSKA, Kraków 2012).

nie klasyfikacja i opisanie jego bohaterów. Pytanie o perspektywę autora opowiadania (narrator) i czytelnika (lektor domyślny) będzie podstawą finalnego spojrzenia na opowiadanie jako układ struktur aktancyjnych. Wtedy otrzymamy – być może – odpowiedź na tytułowe pytanie².

1. Opowiadanie o Absalomie tekstem narracyjnym

Redaktorzy ksiąg składających się na tzw. dzieło deuteronomistyczne dysponowali zapewne wielu wcześniejszymi źródłami literackimi, wśród nich *Historią (odrzućenia) Saula* lub alternatywnie *Historią (awansu) Dawida* (1 Sm 13–31) oraz *Historią sukcesji tronu Dawida* (2 Sm 9–20; 1 Krl 1–2)³. Drugi dokument powstał przypuszczalnie dość wcześnie, co ciekawe, pierwotnie nieprzekazy-

² Biblijne opowiadanie o śmierci Absaloma, syna zbuntowanego przeciw ojcu (2 Sm 13–19), przyciąga od dawna zainteresowanie zwolenników nowej krytyki literackiej ze względu na swą wyjątkową formę. Zob. C. CONROY, *Absalom Absalom! Narrative and Language in 2 Sam 13-20*, Analecta Biblica 81, Rome 1978; J.P. FOKKELMAN, *Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel*, t. I: *King David (II Sam 9-20 & I Kings 1-2)*, Assen – Maastricht 1981; J.S. ACKERMAN, *Knowing Good and Evil: A Literary Analysis of the Court History in 2 Samuel 9-20 and 1 Kings 1-2*, *Journal of Biblical Literature* 109 (1990), s. 55–59; także P. KOT, „Il re accanto alla porta”. *La funzione narrativa del lettore implicite di 2 Sm 18,1-5 e 19,1-9 nel contesto della storia di Davide*, *Perspectiva* 12 (2013) 2, s. 75–107 (bogata bibliografia).

³ Tak m.in. G. LOHFINK, *Rozumieć Biblię*, Warszawa 1987, s. 66–74; W. DIETRICH, T. NAUMANN, *Die Samuelbücher*, *Erträge der Forschung* 287, Darmstadt 1995, s. 169–228; S. SEILER, *Die Geschichte von der Thronfolge Davids (2 Sam 9-20; 1 Kon.1-2). Untersuchungen zur Literarkritik und Tendenz*, Beihefte zur Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft 267, Berlin 1998; inaczej G. HENTSCHEL, *1 Samuel*, *Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum Alten Testament* 33, Würzburg 1994, s. 37–38, który mówi o „historii dworskiej” („Hofgeschichte”), obejmujacej 2 Sm 13–20, uzupełnionej następnie o historię sukcesji tronu (1 Krl 1–2); S. SCHROER, *Die Samuelbücher*, *Neuer Stuttgarter Kommentar. Altes Testament* 7, Stuttgart 1992, s. 14–15 („Hofgeschichte Dawids”); na temat nowszych kierunków badań zob. M. WITTE (red.), *Die deuteronomistischen Geschichtswerke. Redaktions- und religionsgeschichtliche Perspektiven zur „Deuteronomismus” – Diskussion in Tora und Vorderen Propheten*, Beihefte zur Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft 365, Berlin 2006, zwł. s. 45–70, 183–212; U. BECKER, H. BEZZEL (red.), *Rereading the relecture? The Question of (Post)-chronistic Influence in the Latest Redactions of the Books of Samuel*, *Forschungen zum Alten Testament* 2/66; Tübingen 2014.

wany w tradycji ustnej, jak było to w przypadku wielu innych tekstów biblijnych, ale powstał od razu w formie pisanej na królewskim dworze Salomona (ok. 970–930 przed Chr.). Według G. Lohfinka, wymienione opowiadanie jest mistrzowskim dziełem starożytnego piśmiennictwa historycznego, którego autor kreślił dzieje Izraela mając do dyspozycji aktualne i dokładne informacje. Jego relacja, ograniczona do sfery życia ziemskiego, miała znaczenie głównie polityczne i społeczne, a wymiar nadprzyrodzony byłby w niej nieobecny⁴.

Znaczące miejsce w *Historii sukcesji tronu Dawida* zajmuje postać Absaloma, syna Dawida i Maaki, córki króla Talmaja z Geszur (2 Sm 3,3), a przede wszystkim historia jego buntu przeciwko ojcu Dawidowi (2 Sm 15,1–19,41). Po ukazaniu wstępnych działań Absaloma (15,1–12), autor opowiada szczegółowo o ucieczce Dawida i wiernych mu ludzi z Jerozolimy, a następnie opisuje przygotowania do decydującego starcia w lasach Efraima (15,13–17,29). Kulminacyjnym punktem historii jest bitwa między wojskiem wiernym Dawidowi i zbuntowanymi oddziałami Absaloma, w której wyniku kolejny syn Dawida utracił życie (2 Sm 18,1–19,9). Informacja o powrocie Dawida do Jerozolimy i trudnej sytuacji jego królestwa kończy biblijne opowiadanie (19,10–41)⁵.

Opowiadanie o śmierci Absaloma obejmuje łącznie 2 Sm 18,1–19,9 i ten fragment historii biblijnej jest przedmiotem analizy⁶. Część komentatorów poszerza wprowadzie tekst o fragment opowiadający o przybyciu Dawida do Machanaim (2 Sm 17,24–29), co podpowiada postać tekstu hebrajskiego (zob. 2 Sm 17,24), jednak inni wskazują nie bez racji na 2 Sm 18,1 jako bezpośredni początek kulminacyjnego rozstrzygnięcia: Dawid dokonuje przeglądu wojsk. Ponadto należy zauważyć jedność miejsca, czasu i osób tej części opowiadania. Dawid i jego wojsko znajdują się w bramach (שער) miasta (zob. 2 Sm 18,4;

⁴ Literacki gatunek 2 Sm 18,1–19,9 można opisać jako opowiadanie historyczne; zob. G. LOHFINK, *Rozumieć Biblię*, s. 72: „historia sukcesji tronu Dawida jest formą opowiadania, które określić można słusznie jako opowiadanie historyczne”; W. DIETRICH, T. NAUMANN, *Die Samuelbücher*, Darmstadt 2005, s. 208–213, określają tekst jako dzieło pośrednie między historią a powieścią.

⁵ Autorzy podkreślają piękną literacką kompozycję opowiadania. Według niektórych tekst obejmował 2 Sm 15,1–20,22 i tworzył układ koncentryczny A B C – C' B' A'; zob. W. DIETRICH, T. NAUMANN, *Die Samuelbücher*, s. 271; C. CONROY (*Absalom Absalom!*, s. 89) i J.P. FOKKELMAN (*Narrative Art*, s. 338–340) proponują jeszcze bardziej wyrafinowaną literacką kompozycję opowiadania; por. P. KOT, „*Il re accanto alla porta*”, s. 79–82.

⁶ Tekst krytyczny 2 Sm 18,1–19,9 dyskutuje obszernie P.K. McCARTER, *II Samuel*, Anchor Bible 9, Garden City – New York 1984, s. 399–404.

18,24; 19,1.9). Wymienieni zostali trzej dowódcy wojska (2 Sm 18,1), wśród których wiodąca rola przypadła Joabowi, oraz słudzy i lud wierny królowi (העם – zawsze z rodzajnikiem). Te same postacie pojawiają się w scenie końcowej, w której ukazana jest reakcja Dawida, jego rozmowa z Joabem i przemarsz zwycięskiego ludu (העם) ponownie w bramie miasta (שער). Z bram miasta Dawid wysłał wojsko na pole bitwy, następnie w bramie oczekuje na wieści z pola bitwy, a później w bramie miasta król wita zwycięskie wojsko wracające z pola bitwy. Wybrany fragment spełnia całkowicie wymogi stawiane tekstom narracyjnym. Obok krótkich opisów, w opowiadaniu obecne są sekwencje zdarzeń i transformacje, a nadto wypowiedzi i dialogi bohaterów. Autor posługuje się głównie czasem przeszłym (*wāw consecutivum* + *imperfectum*), typowym dla narracji biblijnej, ale sięga również do dialogów i mowy bezpośredniej (*verba dicendi*).

2. Analiza sekwencji wydarzeń w opowiadaniu

Analiza sekwencji zdarzeń daje pierwszy, pełniejszy ogłód analizowanego tekstu i bohaterów w nim występujących oraz pozwala odczytać proponowany przez narratora układ i porządek zdarzeń w ich aspekcie czasowym, w miejsce rzeczywistego czasu opowiadanej historii. Z jednej strony istnieje „czas opowiadany”, to jest sytuacja lub wydarzenie przywołane w opowiadaniu: tutaj wystąpienie Absaloma przeciw własnemu ojcu. Czymś innym jest natomiast „czas opowiadania”, czyli przyjęty przez autora układ zdarzeń w aspekcie przestrzenno-czasowym, obecny w miejsce rzeczywistego biegu opowiadanych wydarzeń⁷. Narrator dysponuje wieloma środkami literackimi, by zrealizować swój zamysł: przyspieszenie i spowolnienie akcji, jej zawieszenie (pauza) lub nawet elipsa (opuszczenie czy pominięcie części faktów), nadto anachronie i inne. Narrator konstruuje wątek dramatyczny jako zamierzony literacki plan (fabuła, intryga), według którego rozwija się akcja opowiadania⁸.

Odniesienie tych teoretycznych założeń do analizowanego tekstu 2 Sm 18,1–19,9 przynosi niezwykle interesujące spostrzeżenia. Najogólniej można wydzie-
lić w opowiadaniu cztery sceny, które strukturyzują kolejne fazy wątku dramatycznego: zawiązanie, rozwój, punkt kulminacyjny i rozwiązanie akcji. Punktem wyjścia jest przegląd zbrojnego ludu dokonany przez Dawida i wydane rozkazy

⁷ Zob. Y. AMIT, *Reading Biblical Narratives*, s. 103–114.

⁸ M.A. POWELL, *What is Narrative*, s. 23–34; Y. AMIT, *Reading Biblical Narratives*, s. 46–68; S. SZYMIK, *Współczesne modele*, s. 74–76.

Być królem czy ojcem?

(2 Sm 18,1-5), po czym akcja się rozwija w scenie bitwy i śmierci Absaloma (18,6-17) z dołączonym odautorskim komentarzem (w. 18). „Dobra nowina” (בשורה, gr. εὐαγγελία) o zwycięstwie zostaje następnie przekazana Dawidowi w rozbudowanej scenie dwóch biegnących posłańców (18,19-32). Moment, w którym Dawid dowiaduje się o śmierci Absaloma, tworzy punkt kulminacyjny opowiadania (w. 32). Narrację zamyka opis reakcji króla i pozostałych bohaterów (19,1-9a). Mając na uwadze obszerność analizowanego opowiadania można podać w tym miejscu jedynie jego uproszczoną kompozycję⁹:

Scena I.	ROZKAZY DAWIDA (18,1-5)	→ <i>manipulacja</i>
18,1-4a	Dawid i lud	
18,4b-5	Dawid i dowódcy wojsk	
Scena II.	BITWA I ŚMIERĆ ABSALOMA (18,6-18)	→ <i>kompetencja</i>
18,6-8	bitwa	
18,9-16	śmierć Absaloma	
18,17	grób Absaloma	
	<i>komentarz redaktora</i> (w. 18)	
Scena III.	DOBRA NOWINA (18,19-32)	→ <i>transformacja</i>
18,19-23	Joab i posłańcy	
	Joab i Achimaas (ww. 19-20)	
	Joab i Kuszyta (w. 21)	
	Joab i Achimaas (ww. 22-23)	
18,23-32	posłańcy i Dawid	
	Dawid i straż (ww. 24-27)	
	Dawid i Achimaas (ww. 28-30)	
	Dawid i Kuszyta (ww. 31-32)	
Scena IV.	ROZPACZ I LAMENT DAWIDA (19,1-9a)	→ <i>sankcja</i>
19,1-5	Dawid i lud	
19,6-9a	Dawid i Joab	

⁹ Przyjęto podział zaproponowany w: H. GRESSMAN, *The Oldest History Writing in Israel*, w: D.M. GUNN (red.), *Narrative and novella in Samuel: Studies 1906-1923 by Hugo Gressman and other scholars*, Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 116, Sheffield 1991, s. 38; zob. także G. HENTSCHEL, *2 Samuel*, s. 74-75; H.W. HERTZBERG, *Die Samuelbücher*, Das Alte Testament Deutsch 10, Göttingen 1986⁷, s. 294-295; P.K. MCCARTER, *II Samuel*, s. 386-411; J.G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel. An Introduction and Commentary*, Leicester 1988, s. 269; P. KOT, „*Il re accanto alla porta*”, s. 84-85.

Każda z powyższych scen zasługuje na specjalną uwagę, gdyż poszerza wiedzę o przyjętych strategiach i celach narratora, dla którego – jak się wydaje – faktografia nie była wcale najważniejsza. Ilustruje to dobrze druga scena, w której opis bitwy jest ukazany zwięźle (ww. 6-8), natomiast śmierć Absaloma opisana bardzo szczegółowo, łącznie z dialogami i przywołaniem rozkazu Dawida (ww. 9-16). Dlaczego i w jakim celu? Jeszcze bardziej intryguje rozbudowana scena trzecia, w której prosta informacja o zwycięstwie i śmierci buntownika otrzymała formę podwójnego dyptychu: dwóch posłańców Joaba biegnie z „dobrą nowiną” do króla siedzącego w bramach miasta (ww. 19-32)¹⁰. Z kolei końcowy obraz rozpacz i lamentu Dawida to jeden z najbardziej wstrząsających czytelnikiem, pełen patetyzmu fragment Biblii; scena zaliczana jest do najpiękniejszych w całej literaturze światowej¹¹.

Narracyjnym strategiom autora opowiadania należałoby poświęcić o wiele więcej miejsca, aniżeli kilka powyższych uogólniających uwag (zob. jednak przyp. 3 i 4). W zamian warto przywołać w tym miejscu „program narracyjny”, zwany również „schematem narracyjnym”, opracowany przez A.J. Greimasa i rozwinięty przez J.C. Girouda i L. Paniera. Ów narracyjny porządek to najogólniejsza struktura porządkująca wewnętrzną konstrukcję opowiadania, chociaż nie zawsze pojawia się w narracji w formie kompletnej. Według tej propozycji każda dobrze skonstruowana narracja składa się z czterech faz: manipulacji, kompetencji, performacji i sankcji, które porządkują układ zdarzeń i konstrukcję intrygi. W fazie pierwszej chodzi o sprowokowanie do działania, co często jest zadaniem jednego z bohaterów (Absaloma). W drugiej fazie opowiadania następuje realizacja działania przewidzianego w manipulacji, przy czym istotna jest kompetencja działającego, który musi mieć możliwość i zdolność działania (jest nim Joab). Kluczowa jest faza trzecia, zwana performacją, w której następuje nieodwracalne przekształcenie: istotna „wartość” zostaje przekazana (posłańcy i Dawid – wiadomość o śmierci syna). Kończącą fazą schematu narracyjnego jest sankcja, która ukazuje realizację postulatu z fazy pierwszej (tutaj jego przeciwieństwo – rozkaz Dawida nie został spełniony); dokonuje się także ocena bohaterów i sąd nad nimi¹².

¹⁰ Zob. szczegółowe omówienie J.P. FOKKELMAN, *Narrative Art*, s. 253–263; C. CONROY, *Absalom Absalom!*, s. 66–75; J.S. ACKERMAN, *Knowing Good and Evil*, s. 48.

¹¹ Zob. C. CONROY, *Absalom Absalom!*, s. 49; G. BRESSAN, *Samuele*, Roma 1960, s. 659–660; P. KOT, „*Il re accanto alla porta*”, s. 83.

¹² Zob. R. BARTNICKI, *Ewangelie w analizie strukturalno-semiotycznej*, Warszawa 1992, s. 60–64: „Program narracyjny – nazywany jest przez innych semiotyków sche-

3. Klasyfikacja i opis bohaterów opowiadania

Analiza sekwencji zdarzeń została ograniczona celowo na rzecz pełniejszej analizy bohaterów narracji. W analizowanym opowiadaniu występuje kilku bohaterów jednostkowych, statystów i postaci kolektywne. Z pewnością miejsca centralne zajmują król Dawid i Joab, jako dowódca wojsk. Stale obecny w opowiadaniu jest również Absalom, będąc osią całej narracji, chociaż faktycznie pojawia się jedynie w scenie bitwy. Nadto należy wspomnieć o posłańcach, nieznanym Kuszycie i Izraelicie Achimaasu, biegnących do miasta z wiadomością o śmierci buntowniczego syna, następnie o ludzie wiernym Dawidowi, strażnikach i sługach. Dzięki analizie bohaterów opowiadania można uchwycić relacje istniejące między postaciami i ich funkcję narracyjną oraz określić wartości, których są nośnikami¹³.

D a w i d. Osoba króla należy niewątpliwie do postaci pierwszoplanowych opowiadania i to on jest jego prawdziwym bohaterem. Jeśli etymologię jego imienia wyprowadzić z języka hebrajskiego, to wskazuje ono na funkcje przywódcze, ale przede wszystkim na wybranie i umiłowanie przez Jahwe osoby noszącej to imię: Dawid to „ulubieniec, umiłowany (przez Jahwe)”. Czego dowiadujemy się na jego temat? Niewątpliwie jest Dawid przede wszystkim królem (zawsze z rodzajnikiem – המלך), gdyż termin ten występuje najczęściej w analizowanym opowiadaniu (łącznie 35 razy)¹⁴ i jest używany zamiennie

matem narracyjnym. Zawiera on cztery fazy logicznie ze sobą powiązane: manipulacja, kompetencja, performacja, sankcja. W obrębie tych faz kształtują się stosunki pomiędzy rolami, pomiędzy a k t a n t a m i zapewniającymi stany i transformacje” (s. 60).

¹³ Interesująco analizę postaci proponuje także P. Kot, *„Il re accanto alla porta”*, s. 89–101, jednak omawia tylko dwa fragmenty tekstu (2 Sm 18,1-5 i 19,1-9). W ujęciu tradycyjnym staranna klasyfikacja i opis postaci należą do ważnych zadań analizy narracyjnej; bohaterowie mogą być scharakteryzowani w wieloraki sposób: przez bezpośredni komentarz narratora, dzięki postępowaniu i zachowaniom, na podstawie wypowiedzi własnych lub osób postronnych. Zob. M.A. POWELL, *What is Narrative*, s. 51–58; Y. AMIT, *Reading Biblical Narratives*, s. 68–92; S. SZYMIK, *Współczesne modele*, s. 72–74. Zupełnie nowe elementy do analizy narracyjnej wprowadza H. WITCZYK, *Wielowymiarowa re-kreacja postaci literackich*, *Biblica et Patristica Thoruniensia* 11 (2018) 2, s. 177–195.

¹⁴ Zob. 2 Sm 18,2.4(2x).5(2x).12(2x).13.18.19.20.21.25(2x).26.27.28(3x).29(2x).30.31.32(2x); 19,1.2.3.5(2x).6.9(3x). W Drugiej Księdze Samuela termin „król” występuje łącznie 211 razy. Dawid jest także nazwany dwukrotnie „panem” (ידן) w analizowanym tekście (18,28.32).

z imieniem własnym. Niemniej potrzebna jest pewna ostrożność, gdyż czasowniki opisujące jego funkcje i rolę jako króla nie zawsze odnoszą się do sfery polityki i rządzenia. W scenie pierwszej Dawid dokonuje przeglądu wierznych mu wojsk, mianuje nad nim dowódców i stosownie do zwyczaju dzieli je na trzy oddziały, pod dowództwem Joaba, Abiszaja i Ittaja (2 Sm 18,1-2), co było bezpośrednim przygotowaniem do bitwy¹⁵. Następnie jest świadkiem wymarszu oddziałów na pole bitwy (w. 4), a trzem mianowanym dowódcom wydaje rozkaz co do Absaloma. Rozkaz słyszał cały lud, jak podkreśla narrator: buntowniczy syn ma pozostać przy życiu (w. 5ab) i jest to jedyny rozkaz wydany przez Dawida¹⁶. W rozmowie Dawida z ludem autor podał racje, dla których król pozostał w mieście i nie walczył osobiście w bitwie (por. 2 Sm 21,17). W scenie drugiej, bitwy w lasach Efraima (ww. 6-17), król jest nieobecny, ale w ustach nieznanego sługi pojawia się ponownie jego rozkaz dotyczący Absaloma (w. 12b). Rozbudowana scena trzecia prezentuje Dawida w sposób bardziej zróżnicowany. Jako król jest on odbiorcą radosnej wiadomości o zwycięstwie – dobrej nowiny (ww. 19.21), a następnie narrator przynosi czytelnika do bram miasta, gdzie król oczekuje na wieści z pola bitwy. To jemu strażnicy przekazują pierwsze informacje (ww. 25.26.27), a król jest pełen nadziei (w. 27: „To dobry człowiek i z dobrą wieścią przychodzi”). Do króla zwraca się Achimaas z wieścią o zwycięskiej bitwie, oddając mu wcześniej pokłon do ziemi (w. 28); Achimaas wypełnia też rozkaz króla o pozostaniu w pobliżu (w. 30). Drugi z posłańców nie tylko przynosi Dawidowi radosną wieść o zwycięstwie, ale nie przemilcza także informacji o śmierci młodzieńca (ww. 31-32). Jednak król przejawiał troskę wyłącznie o los syna (ww. 29.32), ani słowem natomiast nie wyraził radości ze zwycięstwa. Ostatnia odsłona opowiadania może zdumiewać. Nie harmonizuje bowiem z obrazem zwycięskiego króla wzmianka, iż Dawid drżał oraz opłakiwał zmarłego syna, popadł w rozpacz i zamartwiał się z powodu jego śmierci (19,1-2.5)¹⁷. Rozpacz i zaślepienie wzięły górę nad obowiązkami stanu. Ogrom ojcowskiej miłości Dawida do syna buntownika ujawniają słowa, w których wyraża pragnienie śmierci w jego

¹⁵ Zob. Sdz 7,16; 9,43; 1 Sm 11,11; 13,17-18. Zob. P.K. McCARTER, *II Samuel*, s. 404.

¹⁶ Pojawia się tutaj rdzeń צוה, który w osnowie *piel* oznacza „rozkazać, polecić, rozporządzić”, zaś w formie rzeczownikowej „rozkaz, polecenie”; por. w. 12b.

¹⁷ Obok czasownika בכה „płakać, wylewać łzy, krzyczeć (z rozpaczą)” autor sięgnął do rdzenia אבל „rozpaczać, lamentować”, a także „obchodzić żałobę”, którym opisał również rozpacz Dawida po śmierci Amnona (13,37) i żałobę Batszeby po śmierci męża (11,27; por. też 14,2).

miejsce: „Obym to ja umarł zamiast ciebie” (w. 1). Narrator mówi o żalobie całego ludu z powodu tragedii (w. 3) i jego dyskretnym zachowaniu wobec rozpaczającego króla (w. 4). Podobnie druga część sceny końcowej, w której Joab rozmawia z załamanym Dawidem, ukazuje króla w nieznanym dotąd świetle. W opinii dowódcy wojska, król odwrócił porządek rzeczy „kochając nienawidzących go, a nienawidząc kochających” (ww. 6-7). Dlatego król Izraela nie tylko słyszy od Joaba gorzkie wymówki, ale także wyraźne groźby i słowa szantażu (ww. 8-9a). Pod presją Joaba król zasiadł w bramie miasta i przyjął przemarsz zwycięskiego wojska.

Cały powyższy materiał o Dawidzie można ułożyć w dwie dopełniające się wzajemnie części. Jedna z nich opisuje funkcje polityczno-administracyjne Dawida jako wodza i króla nad Izraelem, który nie do końca wypełnia swoje obowiązki. Druga część opisuje jego głębokie człowieczeństwo, wyrażające się głównie troską ojca o syna. Ten drugi aspekt jest obecny w opowiadaniu od początku i zdominował zakończenie. Doniosłości tego wątku narracyjnego dowodzi nie tylko jego wielokrotna obecność, ale także staranne opracowanie literackie. W dość wiernym tłumaczeniu czytamy bowiem: „I rozkazał król [...] »Ze względu na mnie postąpcie łagodnie z młodzieńcem«” (w. 5a). Narrator podkreśla także, iż „cały lud słyszał rozkaz wydany dowódcą” (w. 5b)¹⁸. Powołujący się na słowa Dawida, nieznaną sługę stwierdza w rozmowie z Joabem: „Słyszeliśmy, jak król rozkazał [...], »ustrzeżcie dla mnie młodzieńca, Absaloma«” (w. 12); mamy do czynienia z interpretacją słów Dawida. Następnie król pyta dwukrotnie: „Czy dobrze (hebr. שלום – *szalom*) z młodzieńcem, z Absalomem?” (ww. 29.32). Punktem szczytowym literackiego kunsztu narratora jest scena rozpacz Dawida nad zabitym synem, wyrażona pragnieniem śmierci w jego miejsce (19,1-5). Dawid to ojciec, kochający syna i rozpaczający po jego stracie, równocześnie król, który zapomniał o powinnościach urzędu¹⁹. Osobowość Dawida jest złożona i bogata, niemożliwa do opisanego jednym słowem. Na planie narracyjnym jest Dawid nie tylko postacią pierwszoplanową, ale jest charakterem dynamicznym przeżywającym przemianę o niezwyklej głębi psychologicznej. Pokojowo usposobiony i pełen nadziei król dowiaduje się, iż utracił trzeciego syna i następcę tronu. Czy była to kara za grzech z Bat-

¹⁸ Podkreśla to także J.G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel*, s. 269.

¹⁹ Zob. D.M. GUNN, *The Story of King David. Genre and Interpretation*, Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 6, Sheffield 1978, s. 103; J.P. FOKKELMAN, *Narrative Art*, s. 262-263; J.G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel*, s. 270; por. uwagi poczynione przez P.K. MCCARTERA (*II Samuel*, s. 405) do 2 Sm 18,5.

szebą zapowiedziana przez proroka Natana (2 Sm 12,10-12)? Odpowiedź na pytanie narrator pozostawił domyślności czytelnika.

Joab. Drugą kluczową postacią analizowanego opowiadania jest bez wątpienia Joab, poddany Dawida i dowódca jego wojsk. Jego teoforyczne imię oznacza „Jahwe to ojciec (także: opiekun)”. Łącznie z Abiszajem i Ittajem, Joab jest najpierw wspomniany dwukrotnie w scenie pierwszej, mianowany na dowódcę oddziału i adresat królewskiego rozkazu (18,2.5). Jednak jego rzeczywistą rolę ilustrują następne sceny. W scenie bitwy, pozostając poza kontrolą króla, Joab jest inicjatorem kolejnych zdarzeń (kompetencja). To on został poinformowany o pułapce, w jakiej znalazł się młody Absalom (ww. 9–10); on też zdecydował zabić królewskiego syna, jak ujawniają to jego słowa i czyny (ww. 11–13). Mimo wyraźnego rozkazu Joab przyczynia się do śmierci Absaloma, chociaż nie może zostać oskarżony bezpośrednio (ww. 14–15). Następnie „zagrawszy na rogu” (w. 16; por. 2 Sm 2,28; 20,22) Joab decyduje o przerwaniu bitwy i zaniechaniu pościgu, co dodatkowo zostało podkreślone przez autora: „ponieważ Joab powstrzymał lud” (w. 16). Najwyraźniej Joab pragnął zapobiec dalszemu rozlewowi krwi i oszczędzić rebeliantów, mając na uwadze polityczne skutki tego faktu dla króla i królestwa. Jego dominującą rolę obserwujemy także w dalszej części opowiadania. Joab decyduje o liczbie i kolejności wysłanych posłańców z wiadomością o zwycięstwie, przy czym jest świadomy skutków swojego czynu (ww. 19–22). Jego bezwarunkowa wierność królestwu, królewskiemu domowi i całemu ludowi zmusza go w scenie końcowej do wystąpienia przeciw królowi, któremu nie tylko czyni gorzkie wyrzuty, usprawiedliwiając przy tym swój czyn (ww. 6–7)²⁰, ale wręcz wydaje rozkaz obwarowany groźbą buntu, wzmocnioną jeszcze przysięgą na Jahwe: „A teraz wstań, wyjdź i przemów...” (19,8). Nie sposób nie zauważyć jak bardzo scena ta odbiega od sytuacji poprzedzającej bunt Absaloma (2 Sm 14,22; por. 19,14).

Jak można spuentować postać Joaba? Jest on przede wszystkim dobrym żołnierzem, zdecydowanym, energicznym i rzutkim, oraz jest też wytrawnym

²⁰ „I poszedł Joab do króla, do domu, i rzekł: »Dzisiaj okryłeś wstydem twarze wszystkich swoich sług, którzy ochronili dzisiaj życie twoje i życie twych synów i twych córek, i życie twoich żon i twoich nałożnic, gdyż miłujesz tych, którzy cię nienawidzą, a nienawidzisz tych, którzy cię kochają. Dzisiaj pokazałeś, że dowódcy i słudzy są dla ciebie niczym, a ja przekonałem się, że według ciebie byłoby lepiej, gdyby Absalom pozostał przy życiu, a my wszyscy gdybyśmy dzisiaj pomarli«. Terminy „kochać” oraz „nienawidzić” mają w cytowanym tekście sens wierności wobec Dawida – lojalności politycznej (por. 1 Sm 16,21; 20,17); zob. C. CONROY, *Absalom Absalom!*, s. 78 i przyp. 151; P.K. McCARTER, *II Samuel*, s. 409.

dowódcą; jest pragmatykiem i realistą trafnie oceniającym sytuację, ale także posiada znakomity instynkt i zmysł samozachowawczy. Zimny kalkulator kierujący się racjami stanu? Ten sługa Dawida (18,29) rozumie swoją służbę jako całkowite oddanie sprawom królestwa, tronu i ludu. Bezlitosny, nie waha się złamać królewskiego rozkazu i karze buntowniczego następcę tronu, który zawiódł zapewne również jego nadzieje²¹. Interesem państwa i wojska uzasadnia groźbę buntu przeciw królowi, ale jego postawa miała swoje racje, gdyż królestwu groził rzeczywiście rozpad. Joab posiadał polityczną mądrość i przewidywał ewentualne konsekwencje pozostania Absaloma przy życiu²². W warstwie narracyjnej Joab pełni rolę równie ważną, co Dawid, jednak w jednym różni się od niego całkowicie. Wyzbyty emocji Joab to bohater statyczny, w którym nie dokonuje się żadna zmiana. Joab wierzy niezmiennie w Jahwe, królestwo i wojsko.

A b s a l o m. Ocena trzeciej z osób pojawiających się w opowiadaniu winna uwzględnić nie tylko scenę drugą, w której ten bohater pojawia się realnie, ale całość materiału. Najpierw jednak należy odnotować symboliczne wręcz imię tego negatywnego bohatera. Absalom bowiem znaczy paradoksalnie „ojciec jest pokojem”, najpewniej w sensie „mój ojciec przynosi, zapewnia pokój”²³. Imię to występuje w analizowanym tekście łącznie 21 razy, nieraz z dopowiedzeniem młodzieniec (נער)²⁴. Absalom jest nazywany także wprost „synem królewskim” (18,12.20) lub po prostu „synem” [19,1(5x).3.5(3x)]. Obecność tej postaci w poszczególnych scenach (i dane statystyczne) informują, iż cała osnowa opowiadania toczy się właśnie wokół niego, chociaż realnie pojawia się on tylko w scenie bitwy. Jak odnotowano wyżej, opis bitwy został ograniczony do minimum, natomiast narrator poświęcił wiele uwagi okolicznościom śmierci Absaloma i winie Joaba. Już pierwsza informacja, o zawiśnięciu młodzieńca między niebem a ziemią, ma wartość nie tylko ilustracyjną, lecz przede wszyst-

²¹ Z inicjatywy Joaba młody Absalom został przywrócony do łask króla i sprowadzony na dwór do Jerozolimy, chociaż relacje między ojcem i synem były bardzo napięte (2 Sm 14,1nn); zob. J.G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel*, s. 270.

²² Opinia dość powszechna: G. BRESSAN, *Samuele*, s. 664; G. HENTSCHEL, *2 Samuel*, s. 79; P.K. MCCARTER, *II Samuel*, s. 410; J.G. BALDWIN, *1 and 2 Samuel*, s. 270–271.

²³ Imię Absalom można także uznać za imię teoforyczne, jeśli element אב (ojciec) rozumieć w sensie „Bóg jest pokojem”, a wtedy imię naszego bohatera stoi w jeszcze większej sprzeczności z jego postępowaniem i całym życiem.

²⁴ Absalom (2 Sm 18,5(2x).9(2x).10.12.14.15.17.18(2x).29.32; 19,1(3x).2.5(2x).7) oraz נער [18,5.12.29.32()]; „młodzieniec, chłopiec” w ustach Dawida ma zawsze wydźwięk pozytywny, afektywny.

kim symboliczną: sądu nad Absalomem dokonuje lud ręką Joaba, ale karę wymierza mu także Jahwe (18,9)²⁵. Również wzmianka o tym, iż muł popędził dalej ma sens symboliczny. W tamtym czasie był muł zwierzęciem królewskim i znakiem władzy króla: Absalom bez muła to Absalom pozbawiony królestwa (zob. 2 Sm 13,29)²⁶. W dyskusji nieznanego sługi z Joabem dochodzi do głosu wola króla Dawida, by Absaloma ocalić, a jej złamanie zostało określone jako „zdrada” (ww. 10-13). Trzy „dzidy białe” w serce buntownika należy zapewne odnieść do trzech oddziałów, jakie brały udział w bitwie (w. 14). Czy jednak wszyscy żołnierze podzielali punkt widzenia Joaba? Według innej interpretacji trzy dzidy symbolizują trzy serca, które skradł Absalom: serce Dawida, serce królewskiego dworu, serce izraelskiego ludu (por. *bSota* 9b)²⁷. W świetle opowiadania śmierć Absaloma była całkowita, także w wymiarze duchowym, gdyż umarł on bezpotomnie (ww. 17-18; por. jednak 2 Sm 14,27). W następnych odcinkach jest on nazwany ogólnie wrogiem króla (ww. 19,32) oraz jako należący do grona tych, którzy podnieśli rękę na króla (w. 28) i powstałi przeciw władcy (w. 31). Według słów Joaba, Absalom miał ojca w nienawiści (19,7).

Sumując trzeba zauważyć, iż na temat Absaloma, charakteru czy jego działań, nie dowiadujemy się niczego więcej z *Historii sukcesji tronu Dawida*. Najwyraźniej jego funkcja narracyjna jest innego rodzaju. Jako wróg króla i królestwa, jest Absalom katalizatorem ludzkich postaw, przede wszystkim Dawida, ale także Joaba, ludu i pojedynczych osób.

L u d i w o j s k o. Pozostałe osoby biorące udział w wydarzeniach mają role drugo- i trzecioplanowe. Najpierw należy wymienić, jako bohatera kolektywnego, wiernych królowi poddanych – jego lud i wojsko²⁸. Ten bohater pojawia się w scenie pierwszej i czwartej, głównie jako świadek słów oraz postawy króla. Wierny królowi lud szanuje Dawida i uważa go za dzielnego żołnierza (18,3),

²⁵ Zob. G. BRESSAN, *Samuele*, s. 654; P.K. McCARTER, *II Samuel*, s. 401; J.S. ACKERMAN, *Knowing Good and Evil*, s. 51.

²⁶ Od czasów Józefa Flawiusza (*Ant.* VII, 239) znana jest opinia, iż Absalom zaplątał się w konarach terebintu przez swoje długie włosy, którymi się chlubił (2 Sm 14,26); zob. G. HENTSCHEL, *2 Samuel*, s. 77; H.W. HERTZBERG, *Die Samuelbücher*, s. 296.

²⁷ P.K. McCARTER, *II Samuel*, s. 406.

²⁸ W tekście hebrajskim mamy zawsze termin **הָעָם** („lud” z rodzajnikiem), co w tłumaczeniu Biblii Tysiąclecia (5 wyd.) jest oddane zamiennie jako „wojsko (izraelskie), żołnierze” (18,1.2a.3.4.5.6.7.16; 19,4b.9ab) oraz „lud” (18,2b; 19,3ab.4a); inaczej postąpił tłumacz Biblii poznańskiej, który konsekwentnie tłumaczy „(cały) lud” lub czasem „ludzie”. Autor opowiadania mówi także kilkakrotnie o „sługach Dawida” (18,7; 19,6.7.8).

w jego obecności uroczyście wychodzi na pole bitwy (w. 4), a także słyszy królewski rozkaz co do Absaloma (w. 5). Podobnie jest w scenie końcowej, przy czym lud jest najpierw świadkiem rozpaczki króla (19,3), stąd współczując mu wraca do miasta ukradkiem (w. 4), by jednak w ostatniej odsłonie przemaszerować przed siedzącym w bramie królem jako zwycięskie wojsko (w. 9).

Inne postacie. Kilka innych postaci zasługuje jeszcze na wzmiankę. O nieznanym z imienia człowieku, który dostrzegł wiszącego na terebincie Absaloma, była już mowa. Jego rola ogranicza się do powiadomienia o tym fakcie Joaba i przypomnienia wodzowi rozkazu króla (w narracji: *analepsa*); dzięki niemu akcja opowiadania biegnie do przodu. Wypada też podkreślić jego wierność Dawidowi, nieprzekupność i odwagę wypowiadania opinii (18,10-13). Drugoplanową, chociaż niezwykłą rolę odgrywają w opowiadaniu dwaj wysłańcy, przynoszący królowi „dobrą nowinę” (בשורה) o zwycięstwie. Już ich wybór i pochodzenie, najemnik Kuszyta²⁹ i pochodzący z dobrego rodu Izraelita³⁰, nie są bez znaczenia; także konstrukcja narracji budzi najwyższy podziw. Wszystko, łącznie z dialogiem króla i strażnika, prowadzi do punktu kulminacyjnego, w którym ojciec dowiaduje się o śmierci syna (ww. 19-32). Teoria narracji mówi, iż funkcją statystów jest m.in. prowokowanie głównego bohatera opowiadania do reakcji lub stworzenie sytuacji, od której nie ma już odwrotu (*transformacja*). Taka jest też rola całego fragmentu i występujących w nim statystów: strażnika, Kuszyty i Achimaasa. Emocje sięgają punktu kulminacyjnego w chwili, gdy król Dawid dowiaduje się o śmierci Absaloma.

Bóg. Nieobecny realnie, ale – w opinii uczestników zdarzeń i samego narratora – wszechobecnym i wszechwładnym uczestnikiem opisywanych zdarzeń jest również Bóg, choć tylko dwukrotnie wspomniano Jego bezpośrednią rolę w wydarzeniach. Jako sprawiedliwy sędzia, Bóg wymierzył sprawiedliwość buntownikom i opowiedział się po stronie Dawida³¹.

²⁹ Kuszyta – on sam lub jego przodkowie pochodzili z kraju Kusz (Etiopia), był więc Afrykańczykiem z pochodzenia i znakomitym biegaczem, który pozostawał na żołdzie u Dawida. Jednak P.K. McCARTER, *II Samuel*, s. 408, wskazuje na tytuł psalmu 8, w którym pojawia się imię męskie Kusz, osoba z pokolenia Beniamina, stąd „Kuszi” z opowiadania mógłby być potomkiem Etiopki i Izraelity.

³⁰ Achimaas był synem kapłana Sadoka (2 Sm 15,27) i łącznikiem między ojcem, pozostającym w Jerozolimie, a królem, tym samym ważnym informatorem i po zwycięskiej bitwie miał prawo liczyć na nagrodę (zob. 15,35-36; 17,15-21).

³¹ Zob. G. LOHFINK, *Rozumieć Biblię*, s. 71: „Historię pojmuję się tu rzeczywiście jako historię doczesną, co w ogóle jest podstawowym warunkiem prawdziwej historiografii. Nie można jednak przeczyć faktu, że nawet w przypadku tej formy biblijnego

4. Perspektywa narratora i lektor domyślny

Na temat rzeczywistego autora analizowanej narracji poczyniono wcześniej kilka uwag (pisarz na królewskim dworze Salomona?). Jednak teraz należy pytać o narratora, jako twórcę kształtującego akt narracji. Literacka forma opowiadania zdradza jego zamiary i punkt widzenia. Zasadniczo narrator znajduje się w punkcie czasowym późniejszym w stosunku do opowiadanego przez siebie historii (*czas przeszły* opowiadania). Dodatkowo, pozostając poza opowiadaniem, narrator jest instancją wszechwiedzącą, obserwatorem, który widzi wszystko. Dlatego należy mówić o zogniskowaniu zewnętrznym narracji. Opowiadane wydarzenia widziane są z punktu zewnętrznego, uniwersalnego w stosunku do opowiadania i bohaterów. Niemniej narrator nie jest bezstronnym reporterem historycznych zdarzeń. Wręcz przeciwnie, pomijając niektóre fakty i jednocześnie uwypuklając inne, przedstawia własny punkt widzenia.

Jeszcze bardziej może interesować lektor domyślny, który nie tylko jest zwykłym czytelnikiem, ale przekracza granicę biernego odbioru i wchodzi z opowiadaniem (narracją) w interakcję, stając się uczestnikiem aktu opowiadania. Często następuje identyfikacja lektora z jednym z bohaterów opowiadania i do niego zwraca się narrator³².

Perspektywę narratora można odkryć już w organizacji przestrzennej i czasowej opowiadania oraz w schemacie narracyjnym, o czym była mowa wcześniej. Jego ideologiczny punkt widzenia pojawia się także w warstwie frazeologicznej opowiadania: w budowie narracji, w środkach wyrazu, użytej terminologii, dialogach i mowie bezpośredniej. W centrum zainteresowania pozostaje postać Dawida. W każdej z czterech scen Dawid jest prezentowany równocześnie jako król i jako ojciec, przy czym relacji „ojciec – syn” narrator poświęca coraz więcej miejsca w toku narracji. Świadczy o tym wprawdzie rozkaz Dawida w scenie pierwszej (18,5), następnie jego przywołanie (*analepsa*) w scenie bitwy (ww. 9-15). Bitewne wydarzenia stają się możliwością przypomnienia o ojcowskiej trosce i miłości Dawida. Jeszcze wyraźniej motyw ten dochodzi do głosu w rozbudowanej scenie trzeciej, w której „dobra nowina” i „szalom” stopniowo

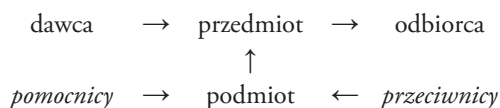
piśmiennictwa historycznego wszystkie wydarzenia pozostają otwarte na Boga. Również historia opisywana w opowiadaniu o sukcesji tronu jest objęta działaniem Boga i podlega Jego kierownictwu”.

³² S. SZYMIK, *Współczesne modele*, s. 76–77; por. P. КОТ, „*Il re accanto alla porta*”, s. 76–78.

docierają do króla (ww. 24-32), osiągając punkt kulminacyjny w eksplozji ojcowskich uczuć Dawida na wieść o śmierci syna (19,1-2). Nieco później narrator ponownie zdradza swoje intencje, gdy w scenie końcowej opisuje reakcję ludu, świadka ojcowskiego dramatu (w. 3), dodając autorski komentarz (w. 4), by na koniec przywołać niepozbowioną emocji perorę Joaba: „Darzysz miłością tych, którzy cię mają w nienawiści, a nienawidzisz tych, którzy cię kochają” (zob. ww. 6b-8). Zaistniałe wydarzenie jest komentowane trzykrotnie: przez opis reakcji zbrojnego ludu, przez dołączony komentarz narratora, przez bohatera opowiadania w mowie bezpośredniej (Joab przedstawia królowi swoje stanowisko i interpretuje jego zachowanie).

Można twierdzić, iż zamiarem autora natchnionego nie było wyłącznie opisanie historii dworskiej i wydarzeń związanych z sukcesją tronu Dawida, bowiem w takim przypadku obecny kształt opowiadania byłby zbędny. Pozornie faktograficzny zapis zdarzeń posiada wyraźne składniki ideologiczne. Największy z królów Izraela był człowiekiem, a ukazanie jego ludzkiego, ojcowskiego oblicza było zapewne celem narratora³³.

Opisanie struktur głębokich analizowanego opowiadania pozwala ukazać pełniej złożone położenie Dawida, jako króla i jako ojca, dla którego każde rozwiązanie zaistniałej sytuacji wiązało się z osobistym dramatem. W ramach programu narracyjnego bohaterowie opowiadania są bowiem nośnikami wartości, które sobą reprezentują i których także bronią. Opracowany przez A.J. Greimsa *model aktantów*, nie tylko opisuje strukturę głęboką narracji, ale równocześnie pomaga rozpoznać obecne w niej wartości, ich nosicieli i wzajemne relacje między nimi (*aktanci*)³⁴.

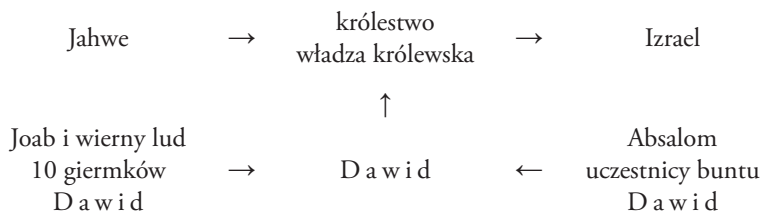

³³ Próbę takiej interpretacji podejmuje P. Kot, „*Il re accanto alla porta*”, s. 101–105.

³⁴ W.W. RAKOCY, *Metoda narracyjna*, s. 167–168: „Poszukiwanie coraz głębszych struktur prowadzi do tzw. struktur aktancjalnych i ideologicznych. Odkrycie głębszych pokładów znaczeniowych tekstu dokonuje się w późniejszym momencie lektury, jest jej końcowym rezultatem”. Na temat modelu aktantów A.J. Greimsa zob. W. EGGER, P. WICK, *Methodenlehre*, s. 181, 191; oraz S. BARTNICKI, *Ewangelie w analizie strukturalno-semiotycznej*, s. 56–59, na s. 60: „W zależności od swej pozycji w przebiegu czterech faz aktanci przyjmują r o l e a k t a n c y j n e (*rôles actantiels*): ich definicja i ewolucja zależą właśnie od tej pozycji”; zob. przyp. 12. Warto jednak sięgnąć po najnowszą rewizję postulatów strukturalizmu (i semiotyki), co przybliży polskiemu czytelnikowi H. WITCZYK, *Wielowymiarowa re-kreacja postaci*, s. 183–185.

Niewątpliwie wiodącą treścią wydarzeń opowiadanych w 1–2 Księdze Samuela, a szerzej w księgach historycznych Starego Testamentu, jest temat królestwa Izraela, tronu i sukcesji na nim, a także zbawczej historii ludu Bożego. Dlatego należy uznać, że dla autora natchnionego oraz późniejszych redaktorów księgi wiodącym tematem opowiadanych wydarzeń były dzieje króla i królestwa. Z woli Jahwe (*dawca*) instytucja króla i królestwo (*przedmiot – wartość*) są dane Izraelowi (*odbiorca*) dla jego pokoju, bezpieczeństwa oraz pomyślności. Królem ustanowionym przez Jahwe jest Dawid (*podmiot*) i na nim ciąży odpowiedzialność za królestwo. Wszyscy, którzy są po jego stronie stają w obronie tej wartości (*pomocnicy*), inaczej niż nastający na życie Dawida buntownicy (*przeciwnicy*), co ilustruje poniższy schemat.

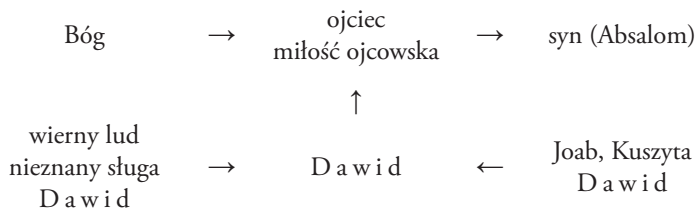
ODPOWIEDZIALNOŚĆ KRÓLA ZA KRÓLESTWO

Dwuznaczna pozostaje postawa Dawida. Wszędzie tam, gdzie występuje on jako król pragnący zachować władzę i królestwo, jest dla siebie pomocnikiem. Równocześnie jego słabość powoduje, że niektóre rozkazy i polecenia, a następnie jego zachowania stawiają go po stronie własnych przeciwników. Według teorii narracji taka dwudzielność postaw (rozdźwięk, rozbieżność) w życiu bohatera jest naturalna.

Jednak w analizowanym opowiadaniu obecny jest również inny temat, który współcześnie interesuje czytelnika (lektora domyślnego) o wiele bardziej, a mianowicie motyw rodzicielskiej miłości, w tym przypadku ojca do syna:

MIŁOŚĆ RODZIELSKA – OJCA DO SYNA

W drugim przypadku treść opowiadania jest przeniesiona na poziom egzystencjalny i ogólnoludzki, gdyż z Dawidem może się utożsamiać wiele osób, tak mężczyzn jak kobiet, na których ciąży obowiązki rodzicielskie. Bóg (*dawca*) jest źródłem życia, rodzicielstwa i miłości ojca czy matki (*przedmiot – wartość*) do swych dzieci (*odbiorca*). W tym przypadku nosicielem wartości jest ponownie Dawid, a jego pomocnikami zwykli ludzie z otoczenia, najczęściej nieznani i prości³⁵. Z kolei przeciwko wartościom ogólnoludzkim (miłość, rodzicielstwo) występują Joab i Kuszyta, obaj będący symbolem politycznej lojalności, kariery i awansu. Zapatrzeni w idee i plany polityczne niezdolni (?) są rozumieć człowieka i jego najgłębsze uczucia. Jednak nie można nie zauważyć, iż sztywno przyznane role aktancyjne „spłaszczają” wielowymiarowość tych postaci. Ograniczają ich do wyznaczonej funkcji, gdy tymczasem Joab, Achimaas i Kuszyta, oraz lud wierny Dawidowi zasługują na pełniejszy opis ich działań a także analizę racji i emocji, którymi się kierowali³⁶.

Dawid jako człowiek, niezależnie od tego, jaką podejmie decyzję, zawsze pozostaje w konflikcie z wyznawanymi wartościami i z sobą samym. Z jednej strony istnieją racje króla i królestwa, z drugiej racje ojca i ojcostwa. Należy pamiętać o wcześniejszych dokonaniach Dawida, doskonałego żołnierza i potężnego króla, w szczególności o jego reakcji na bunt syna oraz wydane przez niego rozkazy, które skutkowały zwycięstwem w lasach Efraima. Jednak ostatecznie racje rodzicielskie zwyciężają w scenie rozpaczyny ojca po utracie syna. Istotą opowiadania jest rozdwojenie Dawida, ale i sąd Boga nad nim, czego literackim symbolem są bramy miasta – biblijne miejsce sądów ludzkich i Bożych. I zapewne nie ma jednej odpowiedzi na pytanie, czy lepiej być królem czy ojcem?

Opowiadanie posiada wartości oraz cechy uniwersalne, które przemawiają do czytelnika i angażują w wydarzenia. Z głównym bohaterem opowiadania, Dawidem, mogą utożsamiać się ludzie posiadający władzę czy mający urzędy, którzy popadają w konflikt interesów z powodu relacji i więzi rodzinnych. Również Joab znalazłby pewnie swych realnych naśladowców. Natomiast ze

³⁵ Umiłowanie Dawida oraz zrozumienie i współczucie dla jego uczuć ojcowskich przez lud wierny królowi słusznie akcentuje w swoim komentarzu G. BRESSAN, *Samuele*, s. 652–653, 663.

³⁶ H. WITCZYK, *Wielowymiarowa re-kreacja postaci*, s. 184: „Należy zdawać sobie sprawę z faktu, że postać w fabule, jakkolwiek w dużej mierze określona przez swoje czyny, nie sprowadza się do poziomu tzw. roli czy funkcji („aktanta”; „uczestnika” utożsamiającego się całkowicie z tym, co robi – z funkcją). Nie da się bowiem rozdzielić w postaciach narracji działań od myślenia, aktów woli czy wszelkiego rodzaju uczuć, które mają znaczący wpływ na ich działanie”.

Stefan Szymik

statystami może się utożsamić wielu czytelników, a empatyczna reakcja ludu wiernego Dawidowi jest zrozumiała i podzielana zapewne przez lektora domyślnego. Dowodem i świadectwem są wypowiedzi studentów, którzy w ramach warsztatów biblijnych analizowali opowiadanie 2 Sm 18,1–19,9 jako tekst narracyjny, dlatego im jako lektorowi domyślnemu, należy oddać głos na koniec:

pierwszy:

Wydaje się, iż miłość rodziców jest najwierniejszym obrazem miłości Boga, kochającego nawet tych, którzy Go w zaślepieniu nienawidzą (2 Sm 19,7); z głębin serca wyłania się to, co Bóg chce nam powiedzieć o swoim sercu. On Ojciec nas wszystkich.

drugi:

Dla mnie ta scena więcej mówi o Bogu ojcu niż przypowieść o synu marnotrawnym, a płacz „Absalomie, synu mój ...” pobrzmiwa przez wszystkie wieki. Król Dawid jako ojciec wydaje się mieć w sobie coś z Boga Ojca – jego miłość jest tak samo bezwarunkowa i uparta, i niestety – tak samo nieszczęśliwa. Miłość ojcowska pozostaje niezmienna, takiej miłości się nie improwizuje, ale się do niej dojrzewa, czego przykładem jest Dawid.

trzeci:

po co dajesz serce
skoro każesz tęsknić
po co oczy
skoro łez pełne
i słowa które nic
wyrzucić nie mogą
[...]
po co teraz
otwieram usta
skoro nie zrodzi się w nich
nawet słuszna skarga
właściwie
po co tyle pytań.

Stefan Szymik MSF